



## दनुवार/डोने

आडिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्डि, १९८९  
(आइएलओ महासन्डि नं. १६९)



**INDIGENOUS**  
MEDIA FOUNDATION

## अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनक महासम्मेलने,

- ☞ अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयक संचालक निकायकबाटै जेनेभामा बोलाल र ७ जुन १९८९ मा आफ्नेक ७६ औं अडिवेशन सम्पन्न कर्ल,
- ☞ आडिवासी जनजाति सम्बन्डी महासन्डि टसु सिफारिश, १९५७ मा समाविष्ट अन्तराष्ट्रिय मापदण्डलोखलई उल्लेख कर्ती,
- ☞ मानव अडिकारक विश्वव्यापी घोषणापत्र, आर्थिक, सामाजिक टसु सँस्कृतिक अडिकार सम्बन्डी अन्तराष्ट्रियप्रतिज्ञा पत्र, नागरिक टसु राजनीतिक अडिकार सम्बन्डी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र र भेडभाव निवारण सम्बन्डी ढेरे अन्तराष्ट्रिय लिखटक व्यवस्थालोखलई सम्जटी,
- ☞ सन् १९५७ नैसो अन्तराष्ट्रिय कानूनक क्षेत्रमा होख्ल विकासलोक टसु विश्वक सेबे क्षेत्रलोकमा आडिवासी जनजातिक अवशठाक सम्बन्डमा होख्ल विकासलोखक यी विषयमा पइलाक मापदण्डलोखक समिकरणमूलक अभिमुखीकरण हटालार उद्देश्यई नयाँ अन्तराष्ट्रिय मापदण्डलोक स्वीकार करै उपयुक्त होख्ल कुरो बिचार कर्ती,
- ☞ आफ्नेक बसोवास रहल राज्यलोखक संरचनाभितर आफ्नेक संस्थालोखक, जीवनपद्धति टसु आर्थिक विकास उपर नियन्त्रण करै पाइलार, आफ्नेक पहिचान, भाषा र ढर्म कायम ढलार र विकास कर्लार वे जाटिलोखक आकाक्षालइ मान्यता डिटि,
- ☞ विश्वक कैँयौ भागलोखकमा वे जाटिलोखक आफ्नेक बसोबास रहल राज्यभितर अन्य जनटालोक सर आफ्नेक मौलिक मानव अडिकारलोक उपभोग करै असमर्थ रहल र ओलखक कानून मूल्य, परम्परा र इष्टिकोनलोक प्रायः हेराटी जइल कुरो उल्लेख कर्ती,



*Signature*

- ☞ साँस्कृतिक विविढटामा टसु मानव जाटिक सामाजिक टसु पर्यावरणीय सामन्जस्यटा टसु अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग र समभ्दारीमा आडिवासी जनजाटिई पुन्याल विशिष्ट योगडानक द्यानाकर्षन कर्ती,
- ☞ संयुक्त राष्ट्रसंघ, संयुक्त राष्ट्रसंघीय खाद्य टसु कृषि संगठन, संयुक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक टसु साँस्कृतिक संगठन र विश्व स्वास्थ्य संगठन एवं अन्तर अमेरिकी इण्डियन इन्स्टिच्युटकबाटे उपयुक्त टह र सम्बन्डित क्षेत्रमा पाइल सयोगमा पाटारक व्यवस्थालोक टर्जुमा कर्ल र वे व्यवस्थालोखक प्रयोग प्रवर्डन र सुनिश्चित करै यस्नक सहयोग जारी धरै प्रस्ताव कर्ल कुरो उल्लेख कर्ती,
- ☞ यी अडिवेशनक चौठो कार्यसूचीक रुपमा रहल आडिवासी जनजाटि सम्बन्डी महासन्डि, १९५७ (सख्या १०७) टक आंशिक संशोडन सम्बन्डी किछु प्रस्ताबलोक ग्रहण कर्लार निर्णय कर्ती,
- ☞ टसु वे प्रस्तावलोकखे आडिवासी जनजाटि सम्बन्डी महासन्डि, १९५७ लई संशोडन करीकु एकटा अन्तर्राष्ट्रिय महासन्डिक रुप लिलार कुरोमा निर्णय कर्ती,
- ☞ आजु एक हजार नौ सय उनानब्बे सालक जुन मइनाक सत्ताइसौ तारिखक डिन आडिवासी जनजाटि सम्बन्डी महासन्डि, १९८९ बाज्त्तार पाटारक महासन्डिलई पारिट कर्ल रछिक ।

**भाग १**  
**सामान्य नीति**  
**द्वारा १**

१. यी महासन्डि पाटारक जनजाटि टसु जनटालोखक हकमा लागू होरिछिक,
  - (क) सामाजिक, साँस्कृतिक र आर्थिक अवस्थालोखे राष्ट्रिय समुदायक अन्य समूहलोखकबाटे फरक रहल, ओखक अवस्था आफ्नेक

*Signature*

३



परम्परा वा प्रथा वा विशेष कानून वा नियमलोखक कारणकबाटे पूर्ण वा आंशिक रुपमा नियमित होख्लार हैसियट होख्ल स्वटन्त्र मुलुकक आडिवासी जनजाटिलोक ।

(ख) विजय कर्ल वा औपनिवेशीकरणक वर्तमान राज्य सीमानाक स्थापना होख्लार बखट कुन्नु मुलुक वा सो मुलुक रहल कुन्नु भौगोलिक क्षेत्रमा बसोवास कर्ल बासिन्डालोखे वंश होख्ल कारणने आदिवासी मान्लार र आफ्नेक कानूनी हैसियट जस्नसुके होख्लाटु पनि आफ्नेक किछु वा सेबे सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र राजनीतिक संस्थालोक कायम धर्लार स्वटन्त्र मुलुकक जनटालोक ।

२. आडिवासी जनजातिक रुपमा स्व-पइचान यी महासन्डिक व्यवस्थालोक लागू होख्लार समूहलोखक निर्धारण करिक लागि एकटा मौलिक मापदण्ड मान्ल रछिक ।
३. यी महासन्डिमा प्रयुक्त जनता शब्दलाई अन्तराष्ट्रिय कानून अन्तर्गत वे शब्डई जन्या पालारि अडिकारलोखक सम्बन्डमा कुन्नु पनि प्रभाव पालारिसो व्याख्या कर्लार बैके ।

### ढारा २

१. सम्बन्डित जनटाक सहभागितामा वे जनटाक अडिकार संरक्षण करै र निजलोखक अखण्डटाक सम्मानलाई प्रत्याभूट करै समन्वित र प्रणालीबद्ध कार्यक विकास कर्लार जिम्मेवारी सरकारलोखक होख्लार रछिक ।
२. यस्नक काममा पाटारक उपायलोक समेट समावेश होख्लट ।

(क) राष्ट्रिय कानून टसु नियमलोखे मुलुकक जनसंख्याक अर्को सदस्यलोखलाई डिइल अडिकार टसु अवसरलोखक बाटे वे जनटाक सदस्यलोखे समान रुपमा फाइडा लिल सुनिश्चित कर्लार,



*Signature*

(ख) यी जनटाक सामाजिक टसु साँस्कृतिक पइचान, परम्परा टसु प्रथा र संस्थालोलोखकप्रति सम्मान कटी ओलखक सामाजिक, आर्थिक टसु साँस्कृतिक अधिकारलोखक पूर्ण कार्यान्वयनक प्रवर्डन कर्लार,

(ग) यी जनटालोखक आकाँक्षा टसु जीवन पद्धतिकसँडी अनुकुल होख्लारैसो आडिवासी टसु राष्ट्रिय समुदायक अन्य सदस्यलोखकबीच मौजूडा सामाजिक, आर्थिक खाडललोक उन्मूलन करै सम्बन्डित जनटाक सदस्यलोखलाई सयोग कर्लार ।

### ढारा ३

१. आडिवासी जनजाटिलोखे मानव अडिकार टसु मौलिक स्वतन्त्रटाक सेबे उपायलोक निर्वाड रुपमा वा कुन्नु भेडभाव बिना उपभोग कर्छट । यी महासन्डिक व्यवस्थालोक यी जनटाक पुर्खर टसु मइला सदस्यलोखक हकमा बिना कुन्नु भेडभाव लागू होख्छट ।

२. यी महासन्डिमा उल्लेखिट अडिकारलोक लगायट सम्बन्डित जनटाक मानव अडिकार टसु मौलिक स्वतन्त्रटालोखक उल्लङ्घन कर्लार कुन्नु किसिमक बल वा शक्ति प्रयोग कर्लार बैके ।

### ढारा ४

१. सम्बन्डित जनटाक संस्थालोक, सम्पत्ति, श्रम, संस्कृति र वाटावरण टसु व्यक्तिलोखक सुरक्षाक लागि उपयुक्तटानुसार विशेष उपायलोक पारिट कर्लार रछिक ।

२. यस्नक विशेष उपायलोक सम्बन्डित जनटाक स्वतन्त्र रुपमा अभिव्यक्त होख्ल इच्छालोक विपरिट होख्लार बैके ।

३. यस्नक विशेष उपायलोखे नागरिकक साडारण अडिकारलोखक भेडभावरहित उपभोगमा कुन्नु पनि किसिमे प्रतिकूल प्रभाव पालारि बैके ।

### ढारा ५

यी महासन्डिक व्यवस्थालोक लागू कर्ते,

- (क) यस्नक जनटाक सामाजिक, साँस्कृतिक, ढारमिक टसु आढ्यात्मिक मूल्य टसु प्रचलनलोखलाई मान्यटा डिकु संरक्षण कलारि रछिक, र ओलखे समूहगत टसु व्यक्तिगत रुपमा भेलै पर्ल समस्यालोखक प्रकृटिलाई समुचित ढ्यान दिलार रछिक ।
- (ख) यन्क जनटाक मूल्य, अभ्यास टसु संस्थालोखक अखण्डटालाई सम्मान कर्छट ।
- (ग) प्रभावित जनटालोखक सहभागिता र सयोगमा, यस्नक जनटाई जीवन टसु कामक नयाँ अवस्थालोखक सम्बन्डमा अनुभव कर्ल कठिनाईलोक न्यूनीकरण कलारि उद्देश्य होख्ल नीटिलोक ग्रहण कलारि रछिक ।

### ढारा ६

१. यी महासन्डिक अवस्थालोक लागू कर्ते सरकारे डेहाय बमोजिम कर्छट,

- (क) यी जनटालाइ प्रत्यक्ष रुपमा प्रभाव पारैपालारि कानूनी वा प्रशासनिक कामलोखक सम्बन्डमा विचार कर्ते उपयुक्त कार्यविडिलोक र खासकरीकु वेलोखक प्रतिनिडिमूलक संस्थालोखक बाटे सम्बन्डित जनटाक सँडी परामश कलारि,
- (ख) वेलखक सरोकार धलारि नीटि टसु कार्यक्रमलोखक लागि जिम्मेवार निर्वाचित संस्था टसु प्रशासनिक र अन्य निकायलोकमा निर्णय



*Signature*

कर्लर सडुडूरुणु टहलुकडडर जनसखुडरक अनुड टहक कुन हडसडुडु सहडरगुी हुरुकुल रकुड कडुडुीडर वे हडडर डुी जनतलुरुकुवक सुवटनुतुर डंगई सडरगुी हुरुकुवैडरलरर डरदुडरडु सुठरडुडु कर्लरर,

- डुी डरहसनुडुक कररुडरनुवडन कर्ु कर्रैडरलरर डररडरशु असल नुडरुडुटे र डरररसुठुडु अनकुल हुरुकुलररैसु डुरसुठरवुड उडरडुलुरुकुवक सडुडुनुडडर सहडरडु वर सडुगुीठर हरसुल कर्लरर उदुेशुडुई कर्लरर रकुडक ।

### डरर ७

- सडुडुनुडुडु जनतलुरुकुलरई आडुनेक कुीवन, आसुठर, संसुठर टसु आदुडरतुडुक कलुडरण टसु वेलखे ओगदुल वर अनुड कुसुडडडे डुरडुग कर्लु डुडुडडर डुरडरव डरलरर वरकुरसक डुरकुडररक लरगुी आडुनेक डुररठडुकडर नुडरररण कर्लरर टसु सडुडुव हुरुकुल हडसडुडु आडुनेक आरुठुक, सडरगुक टसु सुरुसुकुठुक वरकुरस उडर नुडरनुतुरण करडड कर्लरर अडुकुरर हुरुकुडक । डरखक अठुररुकु ओलखुलइ डुरतुडकुष रुडडर डुरडरव डररै डरलरर ररषुठुरडुडु टसु कुषुतुरीड वरकुरसक डुीगनर र कररुडकुरडलुरुकुवक टरकुडुडर, कररुडरनुवडन र डुलुडरङुकनडर वेलख सडरगुी हुरुकुडक ।
- डुरडरवुडुडु जनतुक सडरगुीठर र सडुगडर ओलखक कुीवन र कररुडरवसुठर टसु सुवरसुठुडु र शुकुषरक टहडर सुडरर आनुलरर वरषडु, ओलखक डसुवरस कर्लरर कुषुतुरलुरुकुवक सडगु आरुठुक वरकुरस कर्लरर डुीगनलुरुकुवकडर डुररठडुकडर डरइलरर वरषडु हुरुकुडक । डसुक कुषुतुरलुरुकुवकडर वरकुरसक लरगुी तड कर्लरर वरशेष आडुीगनलुरुकुवक सडुडु डनुक सुडरर डुरवडुन कर्लरर कुसुडडे टड कर्लरर रकुडक ।
- सरकलुरुकुवे उडडुतुक हुरुकुल अवसुठरडर सडुडुनुडुडु जनतुक सडुगडर डुीगनरडुडु वरकुरसक कडर कररवरहीलुरुकुवकडरुडे ओलखकडर डरलरर सडरगुक, आदुडरतुडुक, सुरुसुकुठुक र वरठरवरणुीड डुरडरव डुलुडरङुकन करै अधुडडनलुरुकुव संकुरलन कर्लरर कुरु सुनरशुकुठ कर्लरर रकुडक ।



6



ओन्क अद्वययनक निष्कर्षलोखलई कार्यक्रम कार्यान्वयनक लागि मुख्य आडारक रुपमा लिइलार रछिक ।

- सरकारलोखे सम्बन्डित जनटालोखक सयोगमा, ओलखक बसोवास कर्लार भू-क्षेत्रलोखक वाटावरण संरक्षण र बचावट कर्लार उपायलोक अपनालार रछट ।

### द्वारा ८

- सम्बन्डित जनटालोखक हकमा राष्ट्रिय कानून र नियमलोक लागू कर्ते ओलखोक परम्परा वा परम्परागत कानूनलोखलई समुचित द्यान डिइलार रछिक ।
- राष्ट्रिय कानून प्रणाली टसु अन्तराष्ट्रिय रुपमा मान्यटा पाइल मानव अडिकारकबाटे परिभाषिट होख्ल मौलिक अडिकारकसँडी नैजुज्लार अवस्थामा यी जनटालोखलई आफ्नेक परम्परा टसु संस्थालोक कायम कर्लार अडिकार होख्लिक । यी सिद्धान्त लागू कर्ते उत्पन्न होखैपालार विवाद समाधान करै आवश्यक होख्ल अवस्थामा, कार्यविडिलोक स्थापिट करैपर्छिक ।
- यी द्वाराक प्रकरण १ र २ कार्यन्वयन होख्ल कारणने यी जनटाक सडस्यलोखलई सेबे नागरिकलोखलई डिलार कर्ल अडिकारलोखक प्रयोग करै टसु वेअनुरुपक कर्तव्यलोक पालना करिकबाटे रोक लाइलार बैके ।

### द्वारा ९

- राष्ट्रिय कानून प्रणाली टसु अन्तराष्ट्रिय रुपमा मान्यटा पाइल मानव अडिकारकसँडी अनुकूल होख्ल हडसम्म सम्बन्डित जनटालोखक बाटे आफ्नेक सडस्यलोखे कर्ल कसूरलई नियमित कर्लार सम्बन्डमा परम्परागत रुपमा अभ्यास होख्ल आइल विडिलोखक सम्मान कर्लार रछिक ।
- डण्ड सजायक व्यवस्था सम्बन्डी यी जनटाक परम्परालोखलई ओन्क मुद्दालोक डिठालार अडिकारी टसु अडालटकलोखे द्यान डिलार कर्छट ।



*(Signature)*



## ढरल १०

१. यी जनढक सदस्यलुक डडर सलडलन्य कलनुनने वुवसुठल कर्ल डणुड सजलड ललगू कर्ते ओलखक आर्ठिक, सलडलजिक टसु सँसुकृटिक वलशलषुटललुखलई दुडलन डललर रछलक ।
२. डुडललखलनडल ठुनुलर डलडकक डणुड सजलडक वलडललुखलई डुरलठडलकडल डलडलर रछलक ।

## ढरल ११

कलनुनने सेडे नलगरलकलुखक हकडल ललगू हुलखलरैसु तुकुल अवसुठलडल डलडक, डलरलशुरडलडक डुकुतलनल करलकु वल नैकरलकु सडुडनुडलट जनढक सदस्यलुखकडलडे अनलवलरुडरु डुरुडल कुनुनुडनल कलसलडडे वैडुकुक सेवल लललर कलरुडलई कलनुनकडलडे नलषेडलट र डणुडनीड डलनुल रछलक ।

## ढरल १२

सडुडनुडलट जनढक अडलकलरलुखक डुरुडडुग हुलखल वलरुडडल डनुक अडलकलरलुखक डुरडलवकलरल कलरुडलनुवडनक ललगल वेलुखक वुडुकुतलगुट डुरुडल वल आडनेक डुरलटलनलडलडलक नलकलडलुखक डलडे कलनुनी कलरवलही कललुडल डललरलरैसु वेलुखक अडलकलर सुरलकुषलट कलरलर रछलक । यी जनढक सदस्यलुखे आवशुडक हुलखल अवसुठलडल अनुवलडक डलदुडलडकडलडे वल अकुु डुरडलवकलरल डलदुडलडकडलडे वेलखुक कलनुनी कलरवलही डुजै डललरलर र ओलखलडु डुजै डलरुल कुरु सुनलशलकुषलट कलरलर डुडलडलुक अडनललर रछलक ।

## डलग २

## डुडल

## ढरल १३

१. डलहलसनुडलक यी डलगक वुवसुठललुक ललगू कर्ते सरकलररे सडुडनुडलट जनढक सँसुकृटलक र आदुडलतुडलक डुलुडललुखक ललगल अवसुठल अनुससर वेलुखे ओकदुल वल अकुु कुनुनु डनल कलसलडे डुरडुग कर्ल डुडल वल डु-

*Signature*

९



क्षेत्र वा डुइटाकसँडी वेलोखक सम्बन्डक र खासकरीकु यी सम्बन्डक सामूयिक पक्षक विशेष महत्वलाई सम्मान कर्लार रछिक ।

- द्वारा १५ र १६ मा प्रयोग होख्ल भूमि बाज्लार शब्डई सम्बन्डित जनटाई ओकट्ल वा अर्को किसिमे प्रयोग कर्ल क्षेत्रलोखक समग्र पर्यावरणलाई समेट्लार भू-क्षेक अवधारणा समेटलाई जनालार रछिक ।

### द्वारा १४

- सम्बन्डित जनटाई परम्परागत रुपमा ओगटीकु आइल भूमिमा निहीट वेलखोक स्वामित्व र भोगाडिकारलाई मान्यटा दिइलार रछिक । यखक अतिरिक्त सम्बन्डित जनटालोखे एकलौटी रुपमा तर जीविकोपार्जन र परम्परागत गतिविबिडिक लागि परम्परागत रुपमा पहुँचमा होख्ल भूमि प्रयोग कर्लार ओलखोक अडिकारक रक्षा करिक लागि उपयुक्त अवस्थालोकमा उपायलोक अपनालार रछट । यी सम्बन्डमा फिरन्टे जनटा र घुमन्टे किसानलोखक अवस्था उपर विशेष द्यान दियपर्छिक ।
- सरकारलोखे सम्बन्डित जनटालोखे परम्परागत रुपमा ओगट्ल भूमि पहिचान करै टसु वेलखोक स्वामित्व र भोगाडिकारक प्रभावकारी संरक्षणक प्रत्याभूटि डियलाई आवश्यक कदमलोक चल्लार कर्छट ।
- सम्बन्डित जनटालोखे कर्ल भूमिसम्बन्डी डावीलोक समाढान करै राष्ट्रिय कानून प्रणालीमा प्रयाप्त कार्यविडिलोखक व्यवस्था कर्लार रछिक ।

### द्वारा १५

- सम्बन्डित जनटाक भूमिसम्बन्डी प्राकिटिक स्रोटलोखक अडिकारलाई विशेष रुपमा सुरक्षित कर्लार रछिक । यन्क अडिकारलोखकमा यन्क स्रोटलोखक उपयोग, व्यवस्थापन र संरक्षणमा सभागी होख्लार वे जनटाक अडिकार समेट समावेश रछिक ।



२. खनिज पर्दाठ वा अन्य भूमिगत स्रोतलोखक स्वामित्व वा भूमिसम्बन्डी अन्य स्रोतलोखक अडिकार राज्यमा निहित रहलार अवस्थामा राज्यई यस्नक जनटाक भूमिसम्बन्डी यस्नक स्रोतलोखक अन्वेषण वा उपयोगक लागि कूनु पनि कार्यक्रम संचालन कर्ते वा संचालन कर्लार अनुमति लिइ पर्ईला वेलोखक हिटमा प्रटिकूल प्रभाव पालार वा नैपार वा पानामा कुन हडसम्म प्रटिकूल प्रभाव पारै पाछिक हो, उ कुरोक निर्धारण कर्लार उदेश्येई यी जनटालोखकसँडी परामर्श कर्लार कार्यविडिलोखक स्थापित कर्लार वा कायम कर्लार रछिक । सम्बन्डित जनटालोक सम्भव होखै सम्म यन्क काम कारवाहीकबाटे होख्लार लाभमा सहभागी होख्छट र यन्क काम कारवाहीक कारनकबाटे आफ्नेलई कूनु हानी, नोक्सानी होख्नेमा वेलोखे वे वापट मुनासिब क्षतिपूर्ति पाइलार कर्छट ।

### ढारा १६

१. यी ढाराक डेहायक प्रकरणक अडीनमा रहीकु, सम्बन्डित जनटालोखे ओकट्ल भूमिकबाटे ओलोखलई हटालार बैके ।
२. अपवाडजनक उपायक रुपमा यन्क जनटालोखक ठउँसारी आवश्यक डेख्ल अवस्थामा वेलोखक स्वटन्त्र र जानकारी सहिटक समटि लिक्नु मात्रै यन्क ठउँसारी कर्लार रछिक । ओलोखक समटि पाए नैपारलार होख्लामा सम्बन्डित जनटाक प्रभावकारी प्रटिनिडित्वक लागि मौका डिएपलार व्यवस्था टसु उपयुक्त होख्लामा सार्वजनिक जाँचबुझ कर्लार समेट व्यवस्था कर्लार राष्ट्रिय कानून र नियमलोखकबाटे स्थापित उपयुक्त कार्यविडिलोक अवलम्बन करिक्नु मात्रै ओस्नक ठउँसारी कर्लार रछिक ।
३. जछी जाँई सम्भव होख्छिक, यी जनटालोखलई ठउँसारी करैपलार कारनलोक सिडाटी बित्तिके ओलोखक परम्परागत भूमिमा फर्कई पाइलार अडिकार होख्लार रछिक ।
४. इनीकु फर्कई सम्भव नैहोख्ल अवस्थामा सम्भौटामा निर्धारण होख्ल बमोजिम वा यन्क सम्भौटा नैहोख्ल अवस्थामा उपयुक्त कार्यविडि

अनुसार, यी जनटालोखलई सेबे सम्भावित अवस्थालोकमा वेलोखक वर्तमान आवश्यकता र भावी विकासक लागि व्यवस्था करै उपयुक्त र कम्तीमा वेलोखे पइला ओकट्रल भूमिक गुणस्तर र कानूनी हैसियत सरहक भूमि उपलब्ध कारालार रछिक । सम्बन्डित जनटालोखे मौद्रिक वा जिन्सी क्षतिपुटिलई प्राथमिकता डिनामा वेलोखलई उपयुक्त जमानटमा क्षतिपुर्ति उपलब्ध कारालार रछिक ।

५. इनीकु ठउँसारी होख्ल जनटालोखलई यखकबाटे होखैजैलार कूनु पनि हानी वा नोक्सानी वापट पूर्ण रुपमा क्षतिपुर्ति उपलब्ध कार्यापछिक ।

### ढारा १७

१. सम्बन्डित जनटालोखे ओलोखक सडस्यलोखलई भूमिसम्बन्डी अडिकार हस्तान्तरण कर्लार, स्थापित कर्ल कार्यविडिलोखलई सम्मान कर्लार रछिक ।
२. आफ्नेक समुडाय बाहार ओलोखक भूमि बेच्चार वा अर्को टरिकाक बाटे हकहस्तान्तरण कर्लार ओलोखक सक्षमटाक सम्बन्डमा विचार कर्ते सम्बन्डित जनटालोखक सँडी परामर्श कर्लार रछिक ।
३. यी जनटालोखक भुमिक स्वामित्व, भोगचलन वा उपयोग पाएलई ओलोखकसँडी असम्बन्डित व्यक्तिलई यी जनटालोखक परम्परा वा ओलोखक सडस्यई कानून नैबुज्ल कारनकबाटे पाइलार फाइडा लिलार बाटे रोक लाइलार रछिक ।

### ढारा १८

सम्बन्डित जनटालोखक भुमिक अनाढिकृत अटिक्रमण वा भोग कर्ल वापट कानूनकबाटे प्रयाप्ट डण्ड सजायक व्यवस्था कर्लार रछिक र यन्क कसूरलोक रोकै सरकारलोखे उपायलोक अपनाछट ।



## ढरर ११

ररषुडर कृषर कररुकरडलरखे डेहरक वरषडलरखक सडडडडडड डनसंखुडरक अरुकर कुषुडरलरखलई डरडल वुडवरर सररहक सडडर वुडवरर सडडडडड डनडरलरखलई डुरडरन डरडल कूरु सुनरशुडर करुडु ।

- (क) आडुनेक सरडरनुड डीवनडरडनक लरगर अडरआवशुड कुरुलरखक वर नरडलरखक संखुडरडर हरखुलरर सडडरवु वृडुडरक वुडवसुठरडन करै आवशुडक कुषुड नैहरखुल अवसुठरडर डी डनडरलरखलई अडरकडड डुडर हरखुलरर वुडवसुठर,
- (ख) डी डनडरलरखक डुडरकलनडर रहल डुडरक वरकरस डुरवडुडन करै आवशुडक सरडनलरखक वुडवसुठर ।

## डरग ३

### डरनर डसु रुरडगररीक अवसुठरलरक

## ढरर २०

१. ररषुडर करनुन र नरडडलरखक संरकनरडरडरर ररररकु डसु सडडडडड डनडरलरखक सडुडरगडर, सरकरलरखे सरडरनुड रुडडर करडडरलरखक हरकडर लरगू हरखुलरर करनुनलरखक ओलरखक संरकुषण डुरडरवकररी रुडड नैहरखुल हरडसडुड डसुनक डनडरलरखकसँडी सडडडडड करडडडरलरखक डरनर र रुरडगररीक अवसुठरलरखकसँडी सडडडडड डुरडरवकररी संरकुषण सुनरशुडर करै वरशुष उडरडलरक अवलडुडन करुडु ।
२. सरकरलरखे सडडडडड डनडरलरखकसँडी सडडडडड करडडरलरक र अरुकर करडडरलरखक डरकडर कुनुनु डनर डेडडरव रुरकक लरगर र खरसकररीकु डेहरक कुरुक सडडडडड सडडडड डरखैसडुड करडलरक करुडु ।
- (क) डकुष रुरडगररैसु रुरडगररडर डुरेडरश र डडुवर डसु डडुनडरक उडरडलरक,

- (ख) समान मूल्यक कामक लागि समान पारिश्रमिक,
- (ग) औषडीउचार र सामाजिक सायटा, पेशागट सुरक्षा र स्वास्थ्य, सम्पूर्ण सामाजिक सुरक्षाक लाबलोक टसु पेशागट रुपमा सम्बन्डित अर्को कुन्नु पनि लाब टसु आवास,
- (घ) संघ, संस्थाक अडिकार टसु कानूनी ट्रेड युनियन गतिविधिलोक कर्लार सम्पूर्ण स्वटन्त्रटा टसु रोजगारडाटालोक वा रोजगारडाटा संस्थालोखकसँडी सामुहिक सम्जौटालोक कर्लार अडिकार ।

३. अवलम्बन कर्ल उपायलोकमा डेहायक कुरोलोक सुनिश्चित कर्लार उपायलोक समेट समावेश होख्लार रछिक ।

- (क) सम्बन्डित जनटालोखकसँडी सम्बन्डित कामडारलोक कृषिजन्य टसु अर्को रोजगारीमा संलग्न मौसमी, आकस्मिक र आप्रवासी कामडारलोककैसो श्रम ठेक्डारलोखे रोजगारीमा लाइल कामडारलोखे समेट राष्ट्रिय कानून टसु अभ्यासकबाटे वे क्षेत्रमा संलग्न अर्को ओन्के कामडारलोखलई डिइल संरक्षण उपभोग कर्लार र वेलोखक श्रम कानून अन्टगटक ओलोखक अडिकार टसु ओलोखलई उपलब्ध काराल उपचारक उपायलोखक बारेमा पूर्ण जानकारी कारालार कुरो,
- (ख) यी जनटालोखकसँडी सम्बन्डित कामडारलोखलई र खासकरीकु कितनाशक वा अर्को विषालु पडार्ठलोखक संसर्ग होख्लार अवस्थामा ओलोखक स्वास्थ्यक लागि जोखिमपूर्ण होख्लार काम वाटावरणमा काम करै नैलाइलार कुरो,
- (ग) यी जनटालोखकसँडी सम्बन्डित कामडारलोखलई बहुवा श्रम वा ऋण टिरै नैपार्ल कारणने डस होखै पलार अर्को किसिमक कामलगायट बलपूर्वक भर्ना प्रणालीक अन्टगट भर्ना नैकर्लार कुरो,



(घ) यी जनटालोखकसँडी सम्बन्डिट कामडारलोखे मइला र पुर्खरक लागि रोजगारीमा समान अवसर र समान व्यवहार उपयोग कर्लार र यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुड संरक्षण पाइलार कुरो ।

४. प्रस्टुट महासन्डिक यी भागक व्यवस्थालोखक पालना होख्त कुरो सुनिश्चित कर्लार उद्देश्यई सम्बन्डिट जनटालोखकसँडी सम्बन्डिट कामडारलोखे ज्यालाडारी रोजगारी कर्ल क्षेत्रलोखकमा प्रर्याप्त श्रम निरीक्षण सेवालोक स्थापित कर्लारटर्फ विशेष ध्यान डिलार रछिक ।

### भाग ४

## व्यावसायिक टालीम, हस्तकला र गामीण उद्योगलोक

### ढारा २१

सम्बन्डिट जनटाक सडस्यलोखे व्यावसायिक तालीमक उपायलोखक सम्बन्डमा कम्टीमा अर्को नागरिकलोखे पाइलार सरह समान अवसरलोक उपभोग कर्छट ।

### ढारा २२

१. सामान्य प्रयोगक ब्यवसायिक टालीम कार्यक्रमलोकमा सम्बन्डिट जनटाक सडस्यलोखे स्वेच्छिक सहभागिता प्रवर्द्धन कर्लार उपायलोक अपनालार रछट ।
२. सामान्य प्रयोगक ब्यवसायिक टालीम कार्यक्रमलोखे सम्बन्डिट जनटालोखक विशेष आवश्यकटालोखलई पूरा नैकर्ल अवस्थामा सरकारलोखे यी जनटालोखक सभागितामा विशेष टालीम कार्यक्रम र सुविडालोखक व्यवस्था मिलाछट ।
३. कुनु पनि विशेष टालीम कार्यक्रम सम्बन्डिट जनटालोखक आर्थिक वाटावरण, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्था टसु व्यवहारिक आवश्यकटामा आडारिट होख्छिक । यी सम्बन्डमा कर्ल कुनु पनि अध्ययन यी जनटालोखकसँडीक सयोगमा कर्लार र यन्क कार्यक्रमक

*Signature*

१५



संगठन र संचालनक सम्बन्धमा यी जनटालोखकसँडी परामर्श कर्छट । सम्भव होख्ल अवस्थामा यी जनटालोखे यन्क निर्णय कर्नामा यस्नक विशेष टालीम कार्यक्रमक संगठन र संचालनक लागि प्रगटिशील रुपमा जिम्मेवारी बहन कर्छट ।

### ढारा २३

१. हस्तकला, गामीण र समुडायमा आडारिट उद्योगलोक टसु सम्बन्डिट जनटालोखक निर्वाहमुखी अर्थटन्त्र र शिकार खेल्लार, माछो मालारि, पासो ठाप्लार र जम्मा कलारि जस्टो परम्परागत क्रियाकलापलोखलाई वेलोखक सँस्कृतिक सम्बर्द्धन टसु आर्थिक आत्मनिर्भरटा विकासमा महत्वपूर्ण टत्वलोखक रुपमा मान्यटा डिलार रछिक । सरकारलोखे उपयुक्त होख्ल अवस्थामा यन्क जनटालोखक सभागितामा ओस्नक कृयाकलापलोक सुदृढ कर्ल र प्रवर्द्धन कर्ल कुरो सुनिश्चित कर्छट ।
२. सम्बन्डिट जनटाक अनुरोडमा, संभव होख्ल अवस्थामा ओन्क जनटाक परम्परागत प्रविडि र सँस्कृतिक विशेषटालोक टसु डिगो र सामान्य विकासलइ डिठाकु उपयुक्त प्राविडिक र वित्तीय सयोग उपलब्ड कारालार रछिक ।

### भाग ५

## सामाजिक सुरक्षा टसु स्वास्थ्य

### ढारा २४

सम्बन्डिट जनटाक रक्षावरण कर्लारैसो सामाजिक सुरक्षासम्बन्डी योजनालोखक विकास प्रगटिशील रुपमा कलारि रछिक र वेलोखक विरुड कुन्नुपनि भेडभाव नैकरीकु यन्क योजनालोखकसँडी कार्यान्वयन कलारि रछिक ।

### ढारा २५

१. सरकारलोखे सम्बन्डिट जनटालोखलाई प्रर्याप्त स्वास्थ्य सेवलोक उपलब्ड होख्ल सुनिश्चित कलारि वा वेलोखक शारीरिक टसु मानसिक स्वास्थ्यक उच्च पाइल स्टर उपभोग करै पालारैसो वेलोखक आफ्नेक



*Signature*



जिम्मेवारी र नियन्त्रण अन्तर्गत यस्नक सेवालोक टय करीकु डिइलार वेलोखलई स्रोतलोक उपलब्ड कारालार कछिट ।

२. स्वास्थ्य सेवालोक सम्भव होखैसम्म समुडायमा आडारिट होख्लार रछिक । सम्बन्डित जनटाक सयोगमा यस्नक सेवालोकक टर्जुमा करीकु चाल्या पछिक र यस्नक सेवालोकखे वेलोखक आर्थिक भौगोलिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्था टसु वेलोखक निरोढात्मक हेरचाह, उपचारात्मक अभ्यास र औषडिलई द्यान डिलार रछिक ।
३. स्वास्थ्य उपचार प्रणालीई स्थानीय समुडायक स्वास्थ्यकर्मीलोखे टालीम र रोजगारीलई प्राथमिकता डिलार र स्वास्थ्य उपचार सेवाक अर्को तह लोखकसँडी राम्रो सम्बन्ड कायम ढर्ती प्राथमिक स्वास्थ्य सेवामा जोड डिलार रछिक ।
४. यस्नक स्वास्थ्य सेवालोकक व्यवस्था कर्ते मुलुकमा अपनालार अर्को सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक उपायलोखकसँडी समन्वय कर्लार रछिक ।

#### भाग ६

### शिक्षा टसु सचार मादयाम

#### ढारा २६

सम्बन्डित जनटाक सडस्यलोखलई कम्टीमा राष्ट्रिय समुडायक अर्को जनटाकसँडी बराबर आडारमा सेबेटहमा शिक्षा पाइलार अवसर उपलब्ड होख्ल कुरो सुनिश्चित करै उपायलोक अपनालार रछिक ।

#### ढारा २७

१. सम्बन्डित जनटाक लागि शैक्षिक कार्यक्रम र सेवालोक यस्नक जनटाक विशेष आवश्यकतालोखलई सम्बोडन करै वेलोखकसँडीक सयोगमा विकास र कार्यान्वयन कर्लार रछिक र यन्क कार्यक्रम र सेवालोकखे वेलोखक इतिहास, ज्ञान र प्रविडि, मुल्य प्रणाली (भ्यालु सिष्टम्स) र उत्तरोत्तर सामाजिक, आर्थिक टसु साँस्कृतिक आकाँक्षालोखलई समात्लार रछिक ।

२. सक्षम ब्यक्तिई उपयुत्तटा अन्सार यन्क जनटाक लागि यन्क कार्यक्रमलोखक संचालनक लागि प्रगटिशील रुपमा जिम्मेवारी हस्तान्तरण कर्लार उद्देश्यई शैक्षिक कार्यक्रमलोक टर्जुमा र कार्यान्वयनक सम्बन्डमा सम्बन्डित जनटाक सडस्यलोखलई टालीम डिल र ओख्रकमा वेलोखक सलग्नटा रहल सुनिश्चित कर्छट ।
३. यखक अतिरिक्त सरकारलोखे आफनेक शैक्षिक संस्था टसु सुविडालोक स्थापित कर्लार यी जनटाक अडिकारलई मान्यटा डिलार रछिक । टर यस्नक संस्थालोखे यी जनटालोखकसडी परामर्श करीकु सक्षम ब्यक्तिकबाटे स्थापित न्युनटम मापदण्डलोक पूरा कर्ल होखैपर्छिक । यी प्रयोजनक लागि उपर्युक्त स्रोटलोक उपलब्ड कारालार रछिक ।

### ढारा २८

१. सम्बन्डित जनटाक छ्वाँटलोखलई व्यवहारिक होखैसम्म वेलोखक आफ्नेक मातृ भाषा वा वेलोखक समूहकबाटे सबभन्डा बढी सारालार भाषामा पढै र लेखै सिकालार रछिक । यी व्यवहारिक नैहोखामा, सक्षम मानुसलोखक यी उद्देश्य हासिल कर्लार उपायलोक अपनालार अभिप्रायई यी जनटाकसँडी परामर्श कर्छट ।
२. यी जनटालई मुलुकक राष्ट्रिय भाषा वा मुलुकक कुन्नु एक औपचारिक भाषामा सजिलो ढंगई सारालार अवसर पाइल कुरो सुनिश्चित करै प्रर्याप्त उपायलोक अपनालार रछिक ।
३. सम्बन्डित जनटाक मातृभाषाक संरक्षण, विकास र अभ्यास टसु प्रवर्डन कर्लार उपायलोक अपनालार रछिक ।

### ढारा २९

ओलखक आफ्नेक समुडायमा र राष्ट्रिय समुडायमा पूर्ण रुपये टसु समान आडारमा सहभागी होखै सम्बन्डित जनटाक छ्वाँटलोखलई सयोग कर्लार



*Signature*

सामान्य ज्ञान र शीप उपलब्ध कारालार यी जनटाक लागि शिक्षाक लक्ष्य होख्लार रछिक ।

### ढारा ३०

१. सरकारलोखे सम्बन्डित जनटाक परम्परा र संस्कृति अनुरुपक उपायलोखकबाटे टसु खासकरीकु श्रम, आर्थिक अवसर, शिक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्डी कुरोलोक, सामाजिक कल्याणसम्बन्डी वेलोखक अडिकार टसु कर्टव्यलोक र यी महासन्डिकबाटे निसर्ट वेलोखक अडिकारकलोखक सम्बन्डमा वेलोखलाई जानकारी कारालार उपायलोक अपनाछट ।
२. आवश्यक होखामा लिखिट अनुवाडक मादयामकबाटे टसु यस्नक जनटाक भाषालोकमा आम संचारक प्रयोगमार्फट यी काम कर्तार रछिक ।

### ढारा ३१

राष्ट्रिय समुडायक सेबे समुहलोक र खासकरीकु सम्बन्डित जनटाकसँडी नजिक प्रत्यक्ष सम्पर्क होख्ल समूहलोकबीच यस्नक समूहलोखे यी जनटाक सम्बन्डमा ढरैपालार पूर्वाग्रहलोक उन्मूलन कर्तार उद्देश्यई शैक्षिक उपायलोक अपनालार रछिक । इतिहासक पाठ्यपुस्तक र शैक्षिक सामग्रीलोखे यस्नक जनटाक समाज टसु संस्कृतिलोखक स्वच्छ, यठार्ठपरक र जानकारी मूलक टस्वीर उपलब्ध काराल सुनिस्तिट कर्तार प्रयत्न कर्तार रछिक ।

### भाग ७

## सीमा वारपारक सर्म्पक र सयोग

### ढारा ३२

आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, आद्यात्मिक र वाटावरणीय क्षेत्रलोखकमा कर्तार क्रियाकलापलोक लगायटक क्षेत्रमा सीमा वरिपरिक आडिवासी टसु जनजाटिलोखक बीचक सम्पर्क र सहयोग सहज बानालार सरकारलोखे अन्तराष्ट्रिय सम्जौटालोक समेटक उपयुक्त उपायलोक अपनालार रछट ।

*सिपायु*

१९



भाग ८  
प्रशासन  
द्वारा ३३

१. यी महासन्डिमा समेट्ल कुरोखोखक लागि जिम्मेवार सरकारी अडिकारी सम्बन्डित जनटालई प्रभाव पालारि कार्यक्रमलोक संचालन कलारि विद्यमान निकायलोक वा अर्को उपयुक्त संयन्त्रलोखे ओन्क निकाय र संयन्त्रलई सुम्पल कामलोक उपयुक्त किसिममे सम्पन्न करै आवश्यक साडन ओन्क निकाय र संयन्त्रमा रहल कुरो सुनिश्चित कर्छट ।
२. यन्क कार्यक्रमलोकमा डेहायक कुरोलोक समावेश होख्छट ।
  - (क) सम्बन्डित जनटाक सयोगमा यी महासन्डिमा व्यवस्था होख्ल उपायलोखक लागि योजना टर्जुमा, समन्वय, कार्यान्वयन र मुल्याङ्कन कलारि,
  - (ख) सम्बन्डित जनटाक सयोगमा सक्षम निकाय समक्ष कानूनी टसु अर्को उपायलोक प्रस्ताव कलारि र अपनालार उपायलोक प्रयोगक सुपरीवेक्षण कलारि ।

भाग ९  
सामान्य प्रावदानलोक  
द्वारा ३४

प्रत्येक मुलुकक विशिष्ट अवस्थालोखलई डिटाटी यी महासन्डिलई कार्यान्वयन कर्ते उपायलोखक प्रकृटि र क्षेत्र लचिलो किसिमे निर्धारण कलारि रछिक ।

द्वारा ३५

यी मासन्डिक व्यवस्थालोखक प्रयोगये अन्य महासन्डि टसु सिफारिश, अन्तराष्ट्रिय लिखट, सन्डि वा राष्ट्रिय कानून, निर्णय, परम्परा वा सम्झौतालोक बमोजिम जनटाक अडिकार टसु लाभलोक उपर प्रतिकूल प्रभाव पालारि बैके ।



## अन्तिम प्रावधानलोक

### ढारा ३६

यी मासन्डि आडिवासी टसु जनजाटिसम्बन्डी मासन्डि, १९५७ लई संशोडन कर्ल रछिक ।

### ढारा ३७

यी मासन्डिक अनुमोडन कर्ल औपचारिक लिखट डटा करिक लागि अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयक महानिर्देशक समक्ष पठाल रछिक ।

### ढारा ३८

१. महानिर्देशक समक्ष अनुमोडनक लिखट डटा कर्ल अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनक सदस्यलोखक हकमा मात्र यी महासन्डि बन्ढनकारी होख्छिक ।
२. महानिर्देशक समक्ष दुई सदस्यलोखे अनुमोडनक लिखट डटा होख्ल मिटिई बाह्र महिनाइसो यी महासन्डि शुरु होख्छिक ।
३. वेपछाडि यी महासन्डिक अनुमोडनक लिखट डटा कर्लार सदस्यक हकमा ओनीकु डटा कर्ल मिटिई बाह्र मैना पछारि शुरु होख्छिक ।

### ढारा ३९

१. यी महासन्डिक अनुमोडन कर्ल सदस्यई यी महासन्डि प्रारम्भ होख्ल मिटिई शुरुक डश वर्ष समाप्त होख्नइसो अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयक महानिर्देशक समक्ष डटाक लागि सूचना डिइकु यी महासन्डि परिट्याग करै पार्छट । इनीकु कर्ल परिट्याग सूचना डटा होख्ल मिटिइ एक वर्षसम्म लागू होख्लार बैके ।
२. यी महासन्डि अनुमोडन कर्ल र यी ढारामा व्यवस्था होख्ल बमोजिमक परिट्यागक अडिकार अगाडीक प्रकरणमा लेख्ल डश वर्षक अवडि सिडाल वर्षभित्र प्रयोग नैकर्ने प्रत्येक सदस्यक हकमा यी महासन्डि डश वर्षक अर्को अवडिसम्म बन्ढनकारी होख्छिक र उपछारी ओन्क

सडस्यई यी ढारामा उल्लिखिट शर्टलोक अन्टगट डश वर्षक प्रत्येक अवडि समाप्त होखइसो यी महासन्डि परिट्याग करै पाछटक ।

### ढारा ४०

१. अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयक महानिर्देशकये गठनक सडस्यलोखे संप्रेषण कर्ल सेबे अनुमोडन र परिट्यागलोखक डर्टाक सूचना अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनक सेबे सडस्यलोखलई डिलार रछिक ।
२. महानिर्देशकये संगठनक सडस्यलोखलई वेसमक्ष पाठाल डोस्रो अनुमोडनक डर्टाक जानकारी डिते वे मिटिसम्म यी मासन्धि लागू होख्लार कुरोमा संगठनक सडस्यलोखलक द्यानाकर्षण काराछट ।

### ढारा ४१

अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयक महानिर्देशकये यी अगारीक ढारालोखक व्यवस्था बमोजिम आफ्नी समक्ष डर्टा होख्ल अनुमोडनलोक र परिट्यागक सेबे कामलोखक सेबे विवरण डर्टाक लागि संयुक्त राष्ट्र संघक बडापत्रक ढारा १०२ अन्सार संयुक्त राष्ट्र संघक महासचिवलई डिए पछिक ।

### ढारा ४२

आफ्नी आवश्यक ठान्ल बखट अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयक संचालक निकायई यी मासन्डिक कार्यान्वयन सम्बन्डी प्रतिवेडन महासम्मेलनमा प्रस्टुट कर्लार र यी मासन्डिक आंशिक वा पूर्ण संशोनक प्रश्न सम्मेलनक कार्यसूचीमा ढरै वाञ्छनीय होख्ल वा नैहोख्ल एकिन कछट ।

### ढारा ४३

१. सम्मेलने यी मासन्डिलई पूर्ण वा आंशिक रुपमा संशोडन करीकु नयाँ मासन्डि स्वीकार कर्नामा नयाँ महासन्डिइ अन्यठा व्यवस्था कर्ल बाहेक,  
(क) कुन्नु सडस्यकबाटे संशोडन कर्लार नयाँ मासन्डि अनुमोडन



*Signature*

होखामा संशोडन कर्लार नयाँ महसन्डि प्रारम्ब होख्लार बखट उपयुक्त ढारा ३९ मा जुनसुके कुरो लेख्ल होखामा पनि यी महासन्डि टुरुन्ट विडिवट परिदयाग कर्ल मान्छट ।

(ख) संशोडन कर्लार नयाँ मासन्डि शुरु होख्ल मिटिई यी मासन्डि सडस्यलोखकबाटे अनुमोडन होखिक लागि खुला होख्लार बैके ।

२. यी मासन्डि अनुमोडन कर्ल, टर संशोडन कर्लार मासन्डि अनुमोडन नैकर्ल सडस्यलोखक हकमा कुन्नु पनि अवस्थामा यी महासन्डि वर्तमान स्वरुप र अन्तरवस्तुमा नै लागू रहछिक ।

ढारा ४४

प्रस्टुट मासन्डिक अंग्रेजी र फ्रान्सेली भाषाक प्रटिलोक समान रुपमा आडिकारिक रहल रछिक ।

सिड्याइलीक



३३



# Indigenous Media Foundation

Anamnagar, Kathmandu, Nepal

Tel.: 977 1 4102757, 4102689

Email : [indigenoustelevision@gmail.com](mailto:indigenoustelevision@gmail.com)

Website : [www.indigenousmediafoundation.org](http://www.indigenousmediafoundation.org)

Publisher



DANUWAR Indigenous Language, Nepal

*Translation by:*

*Surya Maya Danuwar*